

La impunitat policial a l'Argentina

Les manifestacions
populars del 19 i 20
de desembre del 2001
van sacsejar tota
la societat argentina
i van significar
la caiguda del Govern
de Fernando de la Rúa.
El que no va caure
aquell dia, però,
és la impunitat policial
pels cinc morts
que hi va haver.

Els dies 19 i 20 de desembre del 2001 va haver-hi una manifestació popular al carrers de Buenos Aires reprimida violentament per les forces de l'ordre. Només als carrers propers a la Casa de Govern cinc persones va ser assassinades per la Policia Federal. El fet ja són coneguts i també que van acabar amb la caiguda del Govern de Fernando de la Rúa i amb el relleu de la cúpula policial. Moltes imatges il·lustrarien les nombroses cròniques i reportatges que podien haver sortit els dies posteriors al 20, però fins ara cap mitjà, i menys encara argentí, ha publicat el que va veure un fotògraf aficionat, Iván Clemenco, i que mostra més exactament els successos d'aquells dies. "Malauradament —es lamenta Iván—, a l'Argentina ningú no vol publicar aquestes fotografies; hi ha por, són massa compromeses."

Els fets començaren el 19 de desembre, quan la població argentina començava a patir les conseqüències d'un dur bloqueig econòmic —no es podia accedir a diners en metàl·lic— i el president d'aleshores, Fernando de la Rúa, anunciava una imminent aparició televisiva. Els argentins esperaven la seva renúncia; però la realitat va ser ben diferent, i el líder dels radicals es va dirigir al país per declarar l'estat de setge.

A ritme de cassoles el poble es va acostar fins al lloc emblemàtic de la protesta, la Plaza de Mayo, desafiant l'ordre del president. La multitud, que no va ocasionar disturbis ni anava armada, va ser dispersada amb gasos lacrimògens.

L'acte de repressió va marcar l'inici de la impunitat policial que es viuria durant les fatídiques vint-i-quatre hores següents.

L'endemà, dia 20, els incidents encara van ser més greus. La policia va escocetre els manifestants amb cavalls, els quals eren preparats per actuar en llocs amplis i no en els carrers estrets del microcentre de Buenos Aires. Però el pitjor no havia arribat. Entre les 16 i les 16.45 h, hi va haver quatre morts per ferida de bala. A 19.30 h, un cinquè civil queia abatut a 250 metres dels seus predecessors, també a causa d'una 9 mil·límetres, la mateixa munició que utilitza la Policia Federal argentina.

Aquell matí, en una reunió, el secretari de Seguretat, Enrique Mathov, havia ordenat a la Policia Federal que buidés la Plaza de Mayo. Però dies després, el cap del cos d'aleshores, Rubén Santos, donava respostes insòlites sobre el que havia passat: d'una manera o altra deia que no s'havia assabentat de les morts. Quan la jutgessa María Romilda Servini de Curbía li va preguntar com s'entenia que les morts se succediren a 500 metres, tenint en compte que havia donat l'ordre de buidar la Plaza de Mayo, Santos va contestar: "Els meus efectius no van disparar; els qui tenien armes eren els manifestants." Però les imatges mostren tot el contrari; les úniques armes que sostenien els manifestants eren pedres.

L'Iván és uruguaià, té trenta-tres anys i una passió: la fotografia. Aquella tarda, com tantes altres, era a la Plaza de Mayo fent fotografies. Va ser l'últim que va veure en vida Gastón Riva i Carlos Almirón, els primers dels cinc assassinats. "Jo anava caminant amb els manifestants i es va produir un troteig —explica Iván—, però la gent no disparava amb armes, només ho feia amb pedres petites. Aleshores un noi que era molt a prop meu, sobre la seva moto, va caure enrere. Vaig

La policia va fer servir els cavalls per atacar els manifestants, no solament pels espais amples, sinó també pels carrers estrets del micro-centre de Buenos Aires.

IVÁN CLEMENCO

poder sentir el tret quan va impactar en el cos. Jo he estat caçador i conec bé el so de la bala quan entra a la carn. El noi va començar a agonitzar. L'impacte va entrar, però no va sortir. Va ser al pit. Jo li vaig fer fotos des que va caure a terra fins que agonitzava i va morir. El vaig voler ajudar, però ràpidament vaig adonar-me que el tret era mortal. L'ambulància no va voler ni entrar; deien que allà no hi anaven, i es van quedar a dos-cents metres." El que Iván no sabia era que aquell noi que queia mort a la cruïlla de l'Avenida de Mayo i Tacuarí era Gastón Riva.

Mitja hora més tard, aquest fotògraf de dia i conductor d'autobús de nit es va trobar un noi sagnant a la vorera; la ferida era de bala, un altre cop una 9 mil·límetres. "Les seves paraules em van impressionar; em va dir que no l'anés a atendre, que ajudés el noi que era al seu costat: 'crec que és mort', va dir amb veu entretallada." I tenia tota la raó. Era Carlos Almirón, conegut pels seus amics com "Petete". Pertanyia a l'MTD de Lanús (Moviment de Treballadors Desocupats), un dels grups de marcat caràcter pacifista de la perifèria que es dedica a

potenciar el treball social. "La gent es va posar molt violenta quan vaig intentar fer-li fotos, però ràpidament van entendre la importància de deixar documentat el fet. Passats uns segons s'hi va acostar la policia i en veure l'estat del noi van somriure."

Avui dia, quatre dels cinc assassinats continuen sense tenir culpables. En el cas d'Alberto Márquez (cinquè assassinat, abatut a les 19.30 h), la seva dona, que era amb ell quan el van matar, va identificar el policia assassí. "Però en el cas de Gastón —explica la seva dona Mari—, anava a la manifestació sol i ningú va advertir la seva presència probablement fins que va caure ferit. Però hi va haver molts testimonis de la seva mort, ja que Gastón era molt corpulent i van necessitar moltes persones per aixecarlo." Mari, però, té la resposta perquè, tot i els testimonis, el crim del seu marit continuï impune: "La por que té la gent a parlar en aquest país és increïble."

Al cap d'un any de l'assassinat del seu marit, continua buscant la justícia, que de moment no arriba. "A mi no m'importa ni De la Rúa, ni Mestre [Ramón Mestre era el ministre de l'Interior a l'Argentina

en aquell moment], ni cap polític. Només vull que el fill de puta que va tenir el coratge de treure una arma per disparar una persona indefensa pagui la seva culpa." I les seves esperances són poques: "És molt difícil fer justícia en aquest país; no impossible, però sí difícil", i fins i tot Mari acceptaria que "si no és la presó, almenys que hi hagi el càstig de la gent, com passa amb els militars de la dictadura que no poden sortir al carrer sense que la gent els insulti. I jo em quedaré amb la consciència tranquil·la d'haver fet tot el possible, com li vaig prometre a Gastón al costat de la seva caixa, el dia que el vam enterrar al seu poble."

L'altre cas que sí està a punt d'aclarir-se és el del quart assassinat, el de Gustavo Benedetto, el noi que va caure davant la façana del banc HSBC. Les càmeres internes de la dependència van mostrar com li dispararen els policies. Una prova que aquest és un cas que encara incomoda la policia argentina és el vídeo enregistrat per periodistes canadencs que mostra com dos policies de civil, que ja han estat identificats i separats temporalment de les seves funcions, baixen d'un cotxe amb la matrícula tapada i destruei-

El responsable de la policia asseguren que els tres van sortir dels manifestants, però aquests, com es veu a la fotografia, només duïen pedres.

xen la placa recordatòria que els familiars de Gustavo Benedetto van posar al lloc dels fets.

El perillós ressò del 20-D. Però les conseqüències de la repressió d'aquells dies no s'acaben amb la destrucció de plaques recordatòries. Miguel Bonasso, un periodista del diari *Página 12* —que publicarà en les properes setmanes un llibre sobre la repressió del 20 de desembre de l'any passat—, ha estat intimidat al seu domicili quan, altra vegada, dos policies de civil van intentar assassinar el seu escorta personal. No ho van poder fer gràcies a dos veïns. Primer, una veïna del periodista es va col·locar entre l'escorta, Francisco Cristal, i els dos policies, quan aquests ja havien aconseguit treure-li l'antibales i l'apuntaven al coll.

"No el mateu", va cridar la senyora Lizzarraga mentre es llançava a sobre dels dos homes armats. "Deixeu-lo estar o et rebentarem a tu", li van contestar, segons ella. I li van estirar els cabells i la van fer caure a terra.

Més tard la policia va argumentar que es tractava d'un intent de robatori en un comerç situat a 100 metres del domicili de Bonasso. Però els testimonis —la veïna que va acudir a ajudar Cristal i un altre veí, Roberto Turano, que també hi va intervenir i que va ser ferit a l'abdomen—, van declarar al contrari. El fet paradoxal del cas és que Turano, el veí que també va salvar la vida de l'escorta, avui és processat per haver actuat en defensa pròpia. Quan va intervenir, un dels seus fills va intentar entrar a la casa per donar avís a la policia i va ser pres per un dels agressors, que el va obligar a aixecar els braços contra la paret. Només en aquest

moment Turano va aconseguir entrar al seu habitatge per buscar un revòlver gairebé inservible i que mai no s'havia usat. Va apuntar al subjecte que encara estava amenaçant el sergent Cristal i li va dir que el deixés. Davant la negativa, només en aquest moment va obrir foc: tres tirs, un dels quals tot just va fregar un dels agressors, però va ser suficient perquè tots dos escapessin, sorpresos pel pla desbaratat.

Dies després de l'incident, Turano va rebre estranyes trucades a casa seva: algunes, per esbrinar en quins horaris el podien trobar; altres, simplement per penjar-li el telèfon quan atenia.

Alguna cosa similar li passa a Héctor Luis García, anomenat "el Toba" pel fet que la seva mare pertanyia a aquesta comunitat indígena de l'Argentina. El desgraciat 20 de desembre el Toba era a la manifestació popular i va ser testimoni de l'últim dels assassinats perpetrats per la Policia Federal aquella tarda, el d'Alberto Márquez. La xifra de morts, però, hauria augmentat a sis si no hagués estat per la seva intervenció, ja que va donar els primers auxilis a un dels ferits de bala, el jove Martín Galli, que va rebre un tret al clatell i va poder sortir dues vegades d'una aturada cardíaca. Les circumstàncies compartides van fer que el Toba —de cinquanta anys, amb un passat de militant durant l'última dictadura militar i un germà i una cunyada desapareguts— fes amistat amb el jove a qui va salvar la vida, un noi de vint-i-sis anys que es manifestava per primera vegada quan la bala li va penetrar al cap.

El Toba va participar l'últim 17 de novembre en la reconstrucció de l'assassinat d'Alberto Márquez i el seu testimo-

ni, juntament amb el de vuit persones més, i les imatges de tres vídeos, va servir perquè els responsables d'aquesta mort es trobin avui a la presó. Ells són el comissari Orlando Oliverio i els policies Carlos José López, Ariel González Firpo Castro i Eugenio Figueroa.

Però la seva valentia el col·loca actualment en una situació delicada: deu dies després de la reconstrucció, quan torna a casa seva, els veïns li digueren que vuit persones havien estat pel barri preguntant per ell. Quan van voler esbrinar els noms dels qui el buscaven, van respondre simplement: "Ja sap bé qui som."

Uns dies més tard van tornar a visitar-lo. El van trobar a la porta i aquesta vegada l'avís va arribar a través d'un somriure sarcàstic i una acció clarament intimidatòria, pròpia de l'època més negra del país: a través de la finestreta del cotxe li van mostrar un fusell d'atac Itaka.

El fiscal Luis Comparatore, responsable de la causa, va ser amenaçat tres vegades en dues setmanes, just després que s'iniciés la reconstrucció de dos dels assassinats que tenen testimonis, i el judici oral pels responsables identificats és quasi un fet ferm. "*Gordo, déjate de joder con la causa del 20 de diciembre*", deia la carta anònima firmada "pels amics del poder".

Però Comparatore, com d'altres, tot i les amenaces ha deixat la por a un costat per ajudar a aclarir els fets. Mari Riva confia que passarà el mateix per castigar els autors de la mort del seu marit: "La jutgessa va animar els que investiguen a no abandonar els altres tres casos que encara queden per resoldre. I el meu advocat reconeix que el cas no està tancat, que s'està movent i que té certa celeritat", explica esperançada.

Molts són els dubtes que van quedar sobre els cinc assassinats. Quatre morts en tres quarts d'hora després d'un llarg dia d'enfrontaments donen lloc a moltes especulacions. La més probable és que just abans de les morts s'acabés el material de repressió legal i la policia comencés a disparar amb les 9 mil·límetres. La Mari va més enllà: "Jo sé que hi havia ordre de matar."

Un homenatge cada mes. Mari diu que cada mes, quan s'aproxima el dia

A l'esquerra, el noi amb la ferida de bala a la mà que es va trobar el fotògraf. A la dreta, un metge intenta reanimar Carlos Petete Almirón, ja mort.

20, el seu cos se'n ressent. Comenta que té els mateixos símptomes que la van assaltar el dia que va rebre la tràgica notícia: li baixa la pressió, se li contreu l'estómac i sent una opressió al pit.

Gustavo Benedetto, Gastón Riva, Diego Lamagna, Carlos Almirón i Alberto Márquez van ser els cinc assassinats per la Policia Federal. Si sumem tres ferits de bala, s'obté el balanç dels enfrontaments viscuts al centre de Buenos Aires durant el dia 20 de desembre del 2001. Una data que hauria d'haver estat el principi d'una nova vida per a tots els argentins. Però la realitat és força diferent; qui són els que avui recorden que hi va haver cinc morts a causa de la repressió policial, que a la resta del país la xifra augmenta a més de trenta, i que en la majoria dels casos no hi ha culpables condemnats?

El 20 de cada mes els familiars dels cinc assassinats els reten homenatge en un acte que recorre els carrers principals de Buenos Aires. I és allà on podem trobar la resposta, ja que, en realitat, a més dels familiars, són poques les persones

que hi participen; no més de 150. És sorprenent observar el contrast entre el dramatisme amb què afronten els familiars la marxa i la indiferència de la gent que circula pels carrers. En alguns casos la indiferència es tradueix en desconfiança, fins i tot en menyspreu. Com si el ciutadà ignorés o hagués oblidat que la gent que va morir aquell 20 de desembre, el dia que va acabar d'esvair-se la crisi més greu i violenta que els argentins hagin patit en democràcia, va ser en realitat assassinada per qui suposadament ha de protegir-los.

"Ni oblit ni perdó. Judici i càstig als autors materials i intel·lectuals", propaguen els fullets que es reparteixen en aquestes concentracions.

A la vorera, just a la mateixa altura en què van ser abatudes cadascuna de les víctimes, els familiars han construït una petita pedra amb les dades més representatives de cada mort. Allí s'atura la manifestació i es llegeix un escrit que narra l'últim dia de vida de l'homenatjat. En arribar a cada pedra un familiar de cada víctima s'hi acosta i mentre llegeix el

discurs sosté amb una mà una espelma i amb l'altra la foto de l'ésser estimat.

"Gastón Riva!", s'escolta una veu a través d'un megàfon. "Presecent!", contesten alhora els manifestants. "Avui", continua la veu. "I sempre!", repliquen els altres. "Als caiguts no els oblidarem, hi són a cada lluita i tornaran amb la Pàtria alliberada", o "Perquè el món s'assabenti que l'Argentina és rebel, que aquest poble és piquetero i afronta la repressió", són els càntics que coregen mentre dura la cerimònia.

I aquestes són tal vegada les contradiccions d'alguns pobles: el dijous 20, el dia que Gastón queia mort intentant arribar a la Plaza de Mayo, molts argentins feien cues eternes als caixers automàtics per retirar els seus diners, alertats per rumors de caos econòmic. Els dies següents, mentre Mari passejava per les dependències policials fent tràmits que li permetessin rescatar el cos del seu marit, molts es reunien en sopars per acomiadar el Cap d'Any o organitzaven festes de Nadal. Mari diu que tot i que la gent no recordi el dia 20 pels morts, sí que ho

CONSOLAT DE MAR

LA SOLUCIÓ PER A LES ESCOLES DE MÚSICA

CONSULTEU LES NOSTRES
OFERTES DE NADAL

C/ Mlg. 6 • 46180 - BENAGUASIL (València)

Tlf: 96 273 73 75 • email: consolat@telefonos.es

A l'esquerra, Gastón Riva, abatut a trets per la policia. En la foto petita, la seva vidua, Mari, que assegura que la policia tenia ordre de matar. Als seus fills els demana que "recordin el pare i la força que va tenir per seguir endavant, com aquella tarda tot i les bales".

IVÁN CLEMENCO / IVÁN PUIG

farà pel fet inèdit que va significar dir "prou" a una situació intolerable i sortir espontàniament al carrer a protestar.

Mentrestant, en una de les marxes homenatge, que va ser precedida per una fila de motos amb policies que les conduïen i oficiaven d'escorta (tota una ironia, per cert), l'esposa de Gastón Riva es va avançar per demanar-los que se n'anessin.

Un any després. Duant els dies previs al primer aniversari de la caiguda de Fernando de la Rúa es van teixir moltes especulacions pel que fa a la manera com el viuria el país. Els comerciants que es van animar a obrir les portes dels seus comerços estaven preparats per defensar-se de possibles saquejos. S'havien armat. Hi havia rumors que els "punte-

ros barriales" del menemisme (els seguidors de l'expresident Carlos Menem) temptarien els pobladors de la perifèria marginal de Buenos Aires per ocasionar disturbis a canvi de diners (alguna cosa semblant al que va ocórrer un any abans, quan es va comprovar que els actes de vandalisme van ser perfectament orquestrats per desestabilitzar, crear pànic i ajornar al màxim la caiguda de l'expresident). També es va comentar que totes les suposicions no buscaven una altra cosa que entelar els homenatges legítims i desencoratjar les commemoracions pacífiques que s'estaven organitzant des de feia temps.

Però les jornades del 19 i del 20 van ser un exemple de convivència ciutadana i d'organització militant. No solament no hi va haver saquejos ni cap de les apre-

ciacions apocalíptiques augurades, sinó multituds liderades per dirigents representatius i un poder públic que va garantir aquesta vegada els drets constitucionals, encara que fos per conveniència política. "El resultat va ser digne i bonic per a qui encara sent esgarrifances a la pell quan milers d'argentins omplen els carrers de la plaça històrica reclamant el que els correspon. O, per ser més exactes, una part mínima del que els correspon", va escriure el periodista Mario Wainfeld a *Página 12* un dia després de la commemoració.

Sens dubte, els grans protagonistes van ser els moviments de desocupats, que van assistir-hi amb tota la família, demostrant un poder d'organització poques vegades vist en altres estrats socials. La repercussió de l'enorme quantitat de gent sense ocupació ni recursos era un fet impossible fins fa un parell d'anys. I aquesta vegada potser és la tènue però ferma esperança d'un canvi, tenint en compte que, a més dels partits tradicionals, tampoc l'esquerra i el socialisme són prou forts per oferir una opció vàlida a les eleccions d'enguany.

Per contra, els familiars de les víctimes van decidir efectuar un homenatge en solitud, com ho fan cada dia 20, i es van reunir al Cabildo molt d'hora, per fer el recorregut habitual on van caure els seus éssers benvolguts. Com deia Mari, "tot l'any ha estat així, no entenc per què aquesta vegada hauria de ser diferent".

A les 18 h totes les columnes van convergir a la Plaza de Mayo, el lloc emblemàtic, escenari de totes les protestes, poques alegries i un grapat de festes que els argentins protagonitzen amb més llàgrimes que somriures en les últimes dècades de la seva moltes vegades inexplicable història.

Mari intenta pensar ara en la millor forma per explicar als seus tres fills petits el llegat que han de recollir del pare: valentia davant les adversitats. O, en les seves paraules: "Vull que els nostres fills recordin el pare i la força que tenia per seguir endavant. És el mateix que va fer a la Plaza aquella tarda: continuar tot i les bales. Gastón li va posar el pit a la vida."

Patricia Iovine
Ivan Puig